

Crkva i rat

CRKVA odobrava i brani rat!« Tako mi je dobacio jedan pristaša moderne filantropije u raspri o vjeri »bez dogmi«, koju je on svom dušom zagovarao, g l a s o m, što je odavao neko ogorčenje i nekakav, gotovo bih rekao, pobjednički ton. Taj moj prijatelj bio je samo jekom nebrojenih prigovora, koji se na sve strane, na sva usta iznose protiv Crkve, papinstva, svećenstva. Poput svojega Osnivača mora i Crkva neprestano od Poncija do Pilata, neprestano je potežu po sudovima iznoseći protiv nje razne tužbe već prema tomu, što bi moglo jače »upaliti«, što bi je moglo jače kompromitirati, a sličnost između Osnivača i Njegova djela jest i u tom, da »svjedočanstva« njihovih neprijatelja »nisu . . . jednaka.«¹

Nakon ovih mojih uvodnih riječi mogla bi kome od cij. čitatelja *Života* doći napast te pomisliti, da sam ja već apriori odlučio pošto poto braniti i prati katolicizam od možda zaslužениh prigovora, da sam pišući ove retke shvatio svoj zadatak kao službu advokata, koji mora nastojati, da mu klijent dobije pravo ili barem da bude što manje kriv. Jest! Ja mislim danas braniti katolicizam od prigovora, ali ne pošto poto ili apriori, nego pošto sam iskreno nastojao stvar savjesno i što svestranije obuhvatiti i prostudirati. A držim, da se onomu, koji savjesnim studijem dođe do zaključka, da se Crkvi nanosi nepravda u kojoj stvari, mora priznati barem onoliko prava braniti je, koliko si prava svojataju kojekakovi »zatočnici mira i ljubavi«, što bez računa opetuju razne čuvene ili čitane prigovore, navaljivati na nju. Uostalom ja ću posve lojalno iznijeti sve prigovore, koji se iznose protiv stava katoličke Crkve prema ratu, samo s tom razlikom, da ću ih snijeti sve na jednu hrpu, sastaviti od njih kojekuda rasijanih pravu tužbu, i opet pojedine tako zaoštriti, da izadu reljefniji negoli su više puta i u rukama svojih pokatkad nespretnih auktora i kolpotera.

Iznijet ću dakle u ovom članku najprije ono, što se prigovara katoličkoj Crkvi, kad je riječ o ratu, zatim što govori sama Crkva o njemu, te napokon što se odgovara ili barem može odgovoriti na iznesene prigovore.

I. Što se katoličkoj crkvi prigovara, kad je riječ o ratu?

Prvi i najradikalniji je prigovor, da katolička Crkva uopće ne osuđuje rata. Pa kad se ona već tako rado isprsuje kao nasljednica Kristove baštine, zar ona ne zna onih Kristovih riječi: »Dje-

¹ Mk. 14, 59.

ni mač svoj u korice,² jer svi, koji se hvataju mača, od mača će i poginuti!³ Ili onu drugu: »Čuli ste, da je kazano: oko za oko, zub za zub. A ja vam kažem, da se ne opirete zlu. Nego ako te tko udara po tvom desnom obrazu, pruži mu i drugi. I tko hoće da se parbi s tobom i tvoju košulju da uzme, pusti mu i kabanicu. I ako te tko potjera jednu milju, idi s njim i druge dvije.«⁴ A sve je to samo interpretacija one prve i glavne zapovijedi Kristove: »Novu vam zapovijed dajem, da ljubite jedan drugoga, kao što sam ja ljubio vas, da se i vi ljubite među sobom. Po tom će svi poznati, da ste učenicima moji, ako budete imali ljubavi među sobom.«⁵ Zar dakle čuvarica nauka Kristova ne mora udariti svaki rat anatemom?

Drugi prigovor, koji je s prvim u najužoj vezi, jest, da Crkva ne osuđuje ratnih zulumata i modernih metoda. Tim prigovorom proslavila se kod nas napose marksistička »Socijalna Misao«, koja je u broju od travnja 1932. donijela alarmantnu bilješku o djelu jednoga njemačkoga kapucina (Heribert Jone) »Katholische Moraltheologie«⁶ pod naslovom »Neka se zapamti!«. U njoj piše i ovo: »Dakle otrovni gasovi, avioni-bombaši, izgladnjivanje civilnog pučanstva, bombardovanje nezaštićenih mesta, sipanje plamena i t. d. sve je to po moralnoj teologiji patera Jonea dozvoljeno, jer »je potrebno ili korisno, da se postigne cilj.« Treba li tome komentara? X.« I mi ćemo zasad ostaviti tu poteškoću »Socijalne Misli« i onih, koji jednako »socijalno misle«, te ogledati malko daljnju motivaciju optužnice protiv katoličke Crkve.

Daljni naime prigovor glasi: katolička Crkva ne samo da odobrava rat, nego ga je i sama vodila te nastojala i druge potaknuti na nj. Nije li mračni Srednji vijek žalosnim svjedokom toga katoličkoga mentaliteta, kojemu je jedan domaći inovertac dao ime »ferro ignique«?⁷ Neprestani ratovi zbog vjerskih natezanja, a napose Križarske vojne, za koje su sama Crkva i papinstvo preuzeli inicijativu u svoje ruke: čak su propovijedanje riječi Božje, crkveni dohoci, inače »patrimonium pauperum — baština siromaha«, i oprostjenje grijeha morali u službu Križarskih ratova i tako su profanirani. To je ujedno najbolji dokaz, kako katolicizam nije pozvan na suradnju oko svjetskog mira; za taj zadatak ima pozvanih ruku. Tako bivši veliki besednik jugoslavenske lože u Beogradu uviđa: »mi uviđamo — veli on — da je nastupio istorijski trenutak, da svetska masonerija razvije svoje zastave i pronese kroz zbunjeno i rezignirano čovečanstvo propoved mira i ljubavi, ne kroz religijski zanos, kao što je to bezuspešno pokušala hrišćanska crkva, no kroz moć razuma i istine. Zbog svoje isključi-

² Iv. 18, 11.

³ Mt. 26, 52.

⁴ Mt. 5, 38 - 41.

⁵ Iv. 13, 34. sq.

⁶ 4. izdanje Schönigh — Paderborn 1931.

⁷ Tako Najdanović u *Vesniku Srpske crkve*, organu srp. pravoslavnog svešteničkog udruženja, g. 1931., str. 1054 - 1064. cit. prema *Kat. List* 1932., str. 591.

vosti i oprečnosti, religije nisu uspele da izmire čovečanstvo. Naprotiv, one su ga često zavađale i navodile na zločine rata.«⁸

Kako to zavođenje daleko ide, napose kod katoličke Crkve, vidi se još napose odatle — da iznesemo klasički prigovor! — što je Crkva u ratu blagoslivala oružje. Taj je blagoslov oružja vrlo omiljela i zahvalna tema, koja se dađe obraditi u svim durovima i molovima te u sve tri vrste pjesništva: epskom, lirskom i dramskom. Baš zadnjih mjeseci dopala mi je ruku zbirka pjesama pod naslovom »Priče u stihu«, u kojoj pod naslovom »Ratni rituali« čitam i ove stihove:

»crne svite u misnom ortanu blagosivlju puk
i dok drhtave ruke na blagoslov dižu
krvne ljudske žrtve pred oltarom gmižu
vođom se škrope i raspela ližu.
U sarkazmu boga i ironiji svetinje
šapću zdvojne molbe ove duše djetinje
i spremaju se uz duševno pranje
na krvoločno, zvjersko i svestrano klanje.«⁹

Dodat ću još jedan prigovor, kojega doduše nisam nigdje čuo ni čitao, ali za koji sam uvjeren da bi ga protivnici katoličizma sigurno iznijeli, kad bi ga znali i kad ne bi po svojem običaju prigovarali onomu, čega ili ne znaju ili ne razumiju. Tko naime poznaje teologijsku literaturu stariju i noviju, taj je mogao zamijetiti neku razliku između starijih i novijih moralista, kad obraduju problem rata. Dok stariji čisto lakonski i akademijski raspravljaju o dopustivosti rata, opravdanosti njegovih metoda i sl., dotle noviji sve to više ističu njegove strahote te ga upravo osuđuju i zahtijevaju od sviju vjernika, a napose od odgovornih faktora, da učine sve, što mogu, kako bi spriječili toliko zlo. Ako je na mjestu kakova poredba, tad bih rekao, da se u starih moralista osjeća kao neka mladinačka borbenost; dok se u novijih pokazuje kao iskusnija zrelost, koja poučena gorkom zbiljom želi pošto-poto spriječiti rat.

Držeći dakle pred očima tu činjenicu velim: ili se rat mora osuditi ili ne. Ako mora, onda je slaba svjedodžba za Crkvu, kad su njezini teolozi kroz vjekove odobravali ono, što se mora osuditi, akoli ne mora, onda nije u redu, da moraliste makar i pod pritiskom modernih pacifista pripovijedaju nekakav novi nauk, koji ne odgovara predanoj crkvenoj nauci. Tko se iole razumije u teologiju, taj će znati ocijeniti svu sudbonosnost ovakova prigovora, samo ako on ima realna temelja.

U tih pet prigovora mislim, da je pokupljeno manje više sve, što god se u bilo kojoj formi prigovara Crkvi i njezinu nauku s obzirom na rat uopće i moderni napose, pa je sada u našoj raspravi na Njoi riječ: treba da čujemo

⁸ Svečana beseda, održana na godišnjoj skupštini lože Jugoslavija (24. IV. 1932. u Somboru), Štamparija Mađarević — Beograd, str. 8-9.

⁹ Arko I., *Priče u stihu*, Zagreb 1934.

II. Što govori sama katolička Crkva o ratu?

Rat nije od jučer, nego je star kao i čovjek. Ne će nam stoga biti ni najmanje čudno, da je Crkva vrlo brzo morala da se i teorijski i praktički orijentira, odredi svoje stanovište prema ratu. Možda ništa tako ne karakterizira stav Crkve prema ratu kao nepristrani i prastari zaziv u litanijama sviju Svetih: »A peste, fame et bello, libera nos, Domine! — Od kuge, gladi i rata, oslobodi nas, Gospodine!« Jer prastaro pravilo vjerovanja u Crkvi veli: »lex supplicandi lex credendi — u (javnoj) molitvi ili liturgiji očituje se, što Crkva vjeruje.«¹⁰

Crkva dakle očito gleda u ratu zlo, i to veliko zlo, kad prestano meće svojim vjernicima u usta molitvu, eda ih Bog očuva od njega, i kad ga meće u isti red s kugom i gladi. Ali baš ta zadnja paralela nam stavlja novo pitanje: smatra li Crkva rat tek manje više elementarnom nesrećom kao kugu ili glad ili ga ipak smatra i moralnim zlom? Ako gledamo samo na tu molitvu, tad bismo bili skloniji vjerovati ono prvo. Ali ima razloga, zbog kojih se čini, da bi Crkva morala rat prije svega žigosati kao grijeh i opaćinu. Ako već ne radi drugoga čega, a ono sigurno već radi toga, što je rat nerazdružljivo vezan s mnogim ne samo fizičkim nego i moralnim zlima. Jer htjeti rat, koji u svom krilu nosi tolika ne samo fizička nego i moralna zla, znači, čini se, isto što i htjeti ta zla. I zaista! Često se nađe ljudi, koji zamjeraju Crkvi, što ne stupi u ime Krista pred zaraćene stranke te im ne dovikne: Griješite proti Bogu i proti savjesti!

Ali, ako malo točnije ogledamo stvar, opazit ćemo, da ona nije podni-pošto tako jednostavna kaošto se u prvi mah čini. Jer više se puta događa, da nešto potječe od ljudskih zlih sklonosti, da je potrebno radi njih te onda i rodi vrlo zlim plodovima. Pa ipak bi bilo posve krivo zbog toga zabaciti en bloc i samu kćer ili majku zla. Tako je na pr. zakletva postala potrebnom zbog ljudske sklonosti na laganje i zbog nestalnosti u držanju zadane riječi; brave i ključevi potrebni su zbog sklonosti na krađe. Opet da nije zakletve, ne bi bilo ni krive prisege, a bez brava i ključeva ne bi bilo provala. Pa ipak nitko pametan ne će reći, da stoga valja zabaciti zakletvu i brave s ključevima, jer su ih ljudske slabosti učinile potrebnima i jer su istim tim slabostima prilikom za nova drukčije nemoguća zla. Ne će nas dakle iznenaditi, ako su katolički teolozi i u pitanju rata vrlo oprezni te nastoje što više toga lučiti i što preciznije govoriti.

Veliki filozof i teolog Franjo Suarez¹¹ definira rat »kao borbu dvaju državnih glava ili dviju država«, a poznati moralista naših dana, kojega je rodila ista domovina Španija, Antun Arregui određuje rat riječima: »borba jednoga mnoštva protiv drugoga mno-

¹⁰ Denzinger, *Enchiridion Symbolorum*, (ed. 16 - 17) n. 139. (»Indiculus de gratia«).

¹¹ *Tract. de caritate*, disp. 13. in princ., ed. Vivès tom. 12., str. 737a.

štva ljudi, poduzeta od javne vlasti a radi općega dobra.«¹² Ove riječi dvaju istaknutih stručnjaka, od kojih su prve za tri i po vijeka starije od drugih, pokazuju, da je rat prema riječima Ducattillonovim uistinu »društveni pojav, koji mijenja oblik tokom povijesti prema tome, kako se razvija i samo društvo.«¹³ Jer, dok je Suarez u svoje doba imao pred očima oružane sukobe pojedine države i državnice, i to ponajviše monarhije, danas jedva i dolazi do rata između pojedinih vladara ili naroda: danas je rat uvijek jedan posve internacijski događaj. Ali kraj svih promjena, ipak rat ostaje uvijek u suštini isto: to je oružani sukob dvaju ili više međusobno nezavisnih ili suverenih neprijatelja, izazvan od javne vlasti radi dobra ne pojedinčeva nego cijele zajednice.

Ako dakle nastane, kako se obično veli, »građanski rat«, gdje se članovi istoga naroda podijele u dva tabora te se međusobno kolju, ili ako se digne narod protiv nosilaca vlasti u vlastitoj državi ili napokon obratno nosioci vlasti protiv vlastitoga naroda, tad ne govorimo o ratu u običnom smislu. Jer ni u kojemu od navedenih slučajeva ne radi se o posve različitim i suverenim protivnicima, i stoga se baš i govori u prvom i trećem slučaju o »građanskom« ratu, o državnom udaru, o prevratu, puču i sl. Istotako nema govora o ratu u našem smislu, kad se radi na pr. o kakovoj razbojničkoj bandi, koja napada i uznemiruje stanovnike kojega kraja ili države, jer se u takovu slučaju ne vodi borba javnom vlašću niti radi općega dobra. Na sve to se ovdje uopće ne obaziremo, kad govorimo o ratu.

Ako želimo pravo razumjeti sud katoličke moralke o ratu, tad još ne smijemo zaboraviti s teolozima razlikovati t. zv. »navalni« od »obrambenoga« rata. Navalni je rat onda, kad se poduzima radi već nanesene nepravde ili zato, da se vrati oteto dobro, a obrambeni rat onda, kad se vodi samo zato, da se suzbije sila, koja navaljuje.

Pitamo li sad katoličku teologiju, da li se rat ovako shvaćen bio on sad navalni ili obrambeni mora načelno t. j. u svakom slučaju osuditi, pitamo li je počevši tamo od sv. Tome Akvinca i Suareza pa sve do dana današnjega, tad ćemo dobiti odgovor: načelno ili u svakom slučaju rat se ne može osuditi kao zao. Sv. Toma to izričito u svojoj *Summi*,¹⁴ kad na pitanje: »Da li je ratovati uvijek grijeh?« odgovara sa sv. Augustinom: »Kad bi kršćanska disciplina sasvim osuđivala rat, tad bi u Evanđelju radije, kad su ga tražili, bio dan savjet, da puste oružje i sasvim napuste vojevanje. A bilo im je rečeno: Nikomu ne činite nasilja; budite zadovoljni sa svojom plaćom. Ako im je dakle zapovjedio da budu za-

¹² Arregui A. M., S. I., *Summarium theologiae moralis*, ed. 10., Bilbao 1927., str. 145.

¹³ Ducattillon O. P., *Le vrai et le faux patriotisme*, Spes — Paris 1933., str. 173.

¹⁴ *Summa theol.* 2. II., q. 40., a. 1.

dovoljni s plaćom, onda im nije zabranio služenje u vojsci.« A Suarez na pitanje, da li je rat u sebi zao, odgovara: »rat uopće niti je u sebi tako zao, da nikad ne bi mogao biti dobar (intrinsece malum), niti je nedopusšten kršćanima.«¹⁵ I motivira svoj odgovor time, da je to »članak vjere« (de fide), jer da to očito uči sv. Pismo, kad s odobravanjem pripovijeda, kako su najsvetiji ljudi u Starom Zavjetu kao Mojsije, David, Makabejci vodili ratove, te kad govori, da je sam Bog znao naložiti Židovima, da navijeste svojim neprijateljima rat. U Novom pak Zavjetu najprije sv. Pavao, a za njim sv. Oci i Crkveni Učitelji od najstarijih vremena pohvalno govore o tim ratovima. I zalazeći u pojedinosti, ističe: »obrambeni rat nije samo dopušten, nego katkad upravo zapovjeden«, jer kako pojedincu čovjeku tako i cijeloj zajednici može biti dužnost braniti sebe i svoja prava: »I navalni rat nije bezuvjetno zao, nego može biti dopušten i potreban.« Kao razlog ovoga posljednjega rješenja daje Suarez: »jer je takav rat često kojoj državi potreban, da odbije nepravde, drži na uzdi neprijatelje, i drukčije ne bi mogla imati mira. To je dakle po prirodnom pravu dopušteno te prema tome i prema zakonu Evanđelja, koji ni u čemu ne dokida prirodno prava niti donosi drugih novih Božjih zapovijedi osim onih, što se odnose na vjeru i sakramente.« Suarez dakle daje razlog, zašto rat može biti katkad i dopušten. Da je rat nešto, što je u sebi zlo kao na pr. psovka, nepoštivanje roditelja ili zakonitih poglavara, laž, bludnost i sl., tad ne bi bio ni u kojem slučaju dopušten, i ne bi ga niti sam Bog mogao dopustiti. Ali ovako, kad nije u sebi zao, nego samo s velikim zlima redovito skopčan, može biti slučajeva, kad je slobodno ratovati, naime onda, kad valja ukloniti, spriječiti ili popraviti veća zla. Stoga Arregui veli posve lakonski: »Rat, pa i navalni, po sebi je dopustiv, jer može biti jedino (necessarium) sredstvo za obranu i čuvanje nepovredivih prava.«¹⁹

Uzmemo li još u obzir, da je najkompetentniji forum u Crkvi na usta Leona XIII. u okružnici »Sapientiae christianae« od 10. VIII. 1890. istaknuo, da smo »po prirodnom zakonu dužni domovinu, u kojoj smo ugledali svijetlo Božje i uvedeni u nj, napose ljubiti i braniti tako, da čestit domorodac ne oklijeva ni smrtni podnijeti za domovinu«,¹⁷ tad se čini, da imaju posve pravo oni, koji prigovaraju Crkvi, da odobrava rat!

Ako tvrditi, da može biti slučajeva, u kojima je i rat dopušten i opravdan, znači rat odobravati, onda Crkva rat odobrava. Ali toga ne može nitko pametan tvrditi, pogotovu ako uzme u obzir uvjete, koje Crkva stavlja za dopustivost rata, i razloge, kojima motivira svoje stanovište. Uvjeti, što ih teologija stavlja za dopustivost rata, protumačit će nam također: zašto katolički moral zauzima prema modernom ratu sve to negativnije stanovište.

¹⁵ Op. cit., Vivès tom. XII. sect. 1., str. 737 b.

¹⁶ Op. cit., str. 145.

¹⁷ Denzinger, Ibidem, n. 3052.

Već sv. Toma stavlja za dopustivost rata tri uvjeta. Ti su uvjeti: 1. da ga vodi zakonita vlast, 2. da ga opravdava dovoljan razlog i 3. da se vodi s poštenom nakanom. S obzirom na ovaj treći uvjet primjećuje sv. Toma, da se može dogoditi, te bude i zakonita vlast, koja vodi rat, i opravdan razlog, pa ipak da rat ne bude dopušten zbog zle nakane. I citira sv. Augustina, koji veli: »Želja naškoditi, okrutnost osvete, nemiran i neutaživ duh, divljaštvo pobune, želja za vlašću i slične stvari s pravom se osuđuju u ratovima.«¹⁸ Stoga ratovi, koje diktira tek politička ekspanzija, želja za osvajanjem, uopće ne dolaze u obzir, kad je govor o dopustivosti rata.

Još jasnije i preciznije govori o uvjetima opravdanoga rata Suarez. I on navodi tri glavna uvjeta kao i sv. Toma, ali treći malo drugačije stilizira: »Treći je uvjet, veli on, da se pazi na pravi način [ratovanja], zatim pravednost, kad se počinje i nastavlja, te pobjeda.« I dodaje razlog tih uvjeta: »jer — veli — iako rat nije zao u sebi, ipak je zbog mnogih šteta, koje uzrokuje, jedan od onih poslova, koji se zlo svršavaju. Stoga se traže razne okolnosti, da bude dopušten.«¹⁹ Za naš predmet vrlo je poučno ono, što Suarez razvija o pojedinim uvjetima opravdanoga rata. Odgovarajući na pitanje, u koga se nalazi zakonita vlast navijestiti rat, veli: »Najviši vladar, koji u vremenitim stvarima nema nad sobom nikoga, ili država, koja je pridržala sebi sličnu vlast, imaju po prirodnom pravu zakonitu vlast navijestiti rat . . . Razlog jest . . . drugo taj, što je vlast navijestiti rat jedna javna vlast, koje vršenje pripada vindikativnoj pravednosti, a ta je vrlo potrebna državi, da suzbije zločince. Ako dakle najviši vladar može kazniti svoje podložnike, kad čine štetu drugima, isto se tako može braniti od drugoga kneza ili države, nad kojima je stekao vlast utoliko, ukoliko su mu učinili zlo. A te obrane ne može tražiti od drugoga kakova suca, jer u vremenitim stvarima nema nikoga nad sobom. Ako dakle krivac [alter] ne će da daje zadovoljštine, može ga na to prisiliti ratom.«²⁰ Koliko je Suarezu važna okolnost, da onaj, koji naviješta rat, nema nad sobom višega u vremenitim stvarima — u vremenitim stoga, jer u duhovnom je vrhovni poglavar sviju kršćanskih vladara papa — vidi se iz njegovih odgovora na pitanje, smiju li drugi nosioci vlasti, koji nad sobom imaju višega poglavara, naviještati rat, i na pitanje, tko se ima smatrati najvišim nosiocem vlasti. Na prvo pitanje odgovara, da drugi nosioci vlasti ne smiju navješćivati rata, jer imaju nad sobom vlast, koja može spor prosuditi i riješiti; s obzirom na ratovanje i osvećivanje nepravdi ti su nosioci posve jednaki običnim građanima, pa budući da je »oružana osveta na vlastitu ruku poduzeta od privatnika u sebi zla, jer bi drukčije nastale bune i ratovi u državi«; stoga

¹⁸ Loco citato.

¹⁹ Op. cit., tom. XII., disp. 13. sect. 1. str. 739 a.

²⁰ Ibidem, sect. 2., str. 739 ab.

oni nemaju pravo navijestiti rat. A na drugo pitanje, koji su suvereni nosioci vlasti, primjećuje za kršćanske vladare da nad njima papa ima neizravnu vlast t. j. »ratione peccati«. To znači, da im u njihovu upravljanju ne može komandirati, ali da može od njih zahtijevati, da se okane očitoga grijeha ili nepravde u vršenju njihove dužnosti. »S toga dakle naslova — veli Suarez — ima (papa) pravo ispitati razlog rata te izreći sud, kojemu se stranke moraju pokoriti, osim da sam počini očitu nepravdu. Jer to je sigurno potrebno za duhovno dobro Crkve i za to, da se izbjegnju nebrojena druga zla. Zato je Soto . . . rekao, da će među kršćanskim vladarima rijetko biti opravdana rata, jer imaju drugi lak put, kojim mogu rješavati svoje sporove. Ipak papa katkad ne nastupa svojim auktoritetom, da ne bude možda većega zla, a tada suvereni poglavice nisu dužni tražiti odobrenja, nego mogu vršiti svoje pravo, dok im se ne brani. Ali valja paziti, da ne budu oni krivi, što se papa ne usuđuje miješati u stvar, jer tada će biti ipak odgovorni (za rat).«²¹

Već ova okolnost, što je katolički moral oduvijek tražio za opravdanost rata, naime da ga može navijestiti samo apsolutno suverena vlast u vremenitim stvarima, pokazuje u današnjim modernim prilikama prilično veliku promjenu. Nisu doduše ni danas prestale pojedine države biti suverenima, ali ipak nisu više niti onako međusobno neovisne niti same sebi dosta, kaošto je to nekad bilo. Može se reći, da se sve države sve to više internacionaliziraju, stvaraju neku novu društvenu zajednicu, koja traži i neki novi auktoritet. Međusobna sve to veća povezanost država privredna, ekonomijska i industrijska, prometna, kulturna zaista omogućuje pojedinim suverenima osigurati svojim podložnicima mir i blagostanje; ta spoznaja i jest rodila u novije doba pokušaje i nastojanje stvoriti kakav međunarodni forum, da rješava sporove, koji se to lakše pojavljuju, što su narodi međusobno jače povezani, forum, koji će sprečavati krvave obračune i sukobe među narodima. »Mir, pravi, pravedni — jer svaki mir nije dobar — pravi mir u pravednom poretku međunarodnih odnosa — veli s pravom Ducattillon²² — moguć je samo u međunarodnom dobro organiziranom društvu, organiziranom dakako onoliko, koliko to zahtijevaju današnji međunarodni odnosi. Htjeti mir i naumice sistematski se protiviti međunarodnoj organizaciji, znači ne htjeti mir; to znači gotovo htjeti (risquer de vouloir) mir nereda i anarhije te, izdižući makar i nesvijesno silu nad pravo, htjeti mir na račun prava.« Moderne dakle prilike u jednu ruku upravo sile narode, da stvore jedan viši forum, koji će dolaziti u obzir, kad je govor o vlasti navješćivati rat, a u drugu modernim prometnim sredstvima omogućuju i u slučaju obrambenoga rata u najkraćem roku staviti se u kontakt s tim forumom. Razumljivo je dakle, da katolički mo-

²¹ Ibidem, str. 740 b.

²² Ducattillon, op. cit., str. 205.

ral kraj svega nepromijenjena načelnoga gledišta o apsolutnoj mogućnosti dopuštena rata zauzima prema modernom ratu sve to negativnije stanovište.

Taj stav katoličke Crkve i katoličkoga morala prema modernom ratu bit će nam još razumljivijim, ako promotrimo, što veli Suarez o dovoljnom razlogu za rat te o načinu, kako se smije voditi. »Bila je zabluda pogana, koji su držali, da su prava kraljevstva sadržana u oružju — veli Suarez — pa da se može voditi rat samo zato, da se stekne ime ili bogatstvo. A to je već s prirodnoga gledišta gledano strahovito ludo (absurdissimum).« . . . »Stoga velim prvo: ne može biti opravdana rata bez zakonita i dovoljna razloga . . . Osim toga taj opravdan i dovoljan razlog jest teška nanesena nepravda, koje drugačije nije moguće zapriječiti ili popraviti . . . Tako je prvo stoga, jer je rat dopustiv zato, da se država može očuvati od štete; drukčije bi stradalo dobro čovječanstva zbog umorstva, štete na imetku i t. d. Zatim stoga: u ratu ljudi gube svoja dobra, slobodu i život, a to činiti bez opravdana razloga sasvim je zlo, drukčije bi se ljudi mogli bez razloga međusobno ubijati . . . A da ta stvar bude jasnija, valja osim toga primijetiti: prvo, da nije kakavgod razlog dovoljan za rat, nego težak i razmjeran s ratnim strahotama. Bilo bi naime nerazumno radi male nepravde uzrokovati strahovite štete . . .«²³ Pošto je klasificirao i nabrojio opravdane razloge za rat primjećuje naš teolog i ovo: »Ako vladar navijesti rat drugome s većom štetom ili pogibli za svoju državu, makar razlog rata i bio opravdan, bit će mu grijeh ne samo protiv ljubavi, nego i protiv pravde.«²⁴ Da to nije samo lično mišljenje Suarezovo, nego službena nauka Crkve, vidi se i odatle, što i danas »probati auctores«, kako se veli, t. j. od Crkve »prokušani« moraliste kao na pr. već toliko puta navedeni Arregui traže za dopustivost rata, u slučaju obrambena rata »barem neku nadu za pobjedu ili da će se postići poštena i razmjerna svrha«, a u slučaju navalnoga rata »solidno vjerojatnu, pače sigurnu pobjedu, ako jedino ona može da odšteti za zla, koja će rat donijeti.«²⁵ Držimo li to na pameti te uzmemo još u obzir, da si prije samoga navještaja rata valja dati računa o tom, što zahtijeva pravda, na čijoj je strani pravica, tad ćemo i opet razumjeti sve to negativniji stav katoličkoga morala prema ratu u moderno doba. Jer nije li danas katkada upravo nemoguće objektivno prosuditi krivnju kraj često puta upravo nečasne rabote svjetske štampe, koja zna mase upravo fanatizirati a ni za što? A tek sigurnost i vjerojatnost pobjede? »Rat je bio nekoč«, tako reče član francuske akademije Paul Valery maršalu Petainu, kad je ovaj bio primljen u akademiju, »rat je bio nekoč stvar dvaju stranaka, posao, koji se udešavao između dvaju vojska . . . Ali politički se svijet jako promijenio, i proračunati razbor, koji je u pro-

²³ Op. cit., *ibid.*, sect. 4., str. 743 b, 744 a.

²⁴ *Ibid.*, str. 746 a.

²⁵ Op. cit., str. 146.

šlosti mogao spekulirati na korist krvava poduzeća, mora priznati, da se danas može samo prevariti u svojim računima. A to stoga, jer više ne može biti lokaliziranih sukoba, omeđenih duela, zatvorenih ratnih sistema. Tko pođe u rat, ne može više predvidjeti protiv koga ni s kim će svršiti. On se upušta u neizračunljivu pustolovinu, protiv neodređenih sila, za neodređeno vrijeme.«²⁶ Zar ne mora katolički moral baš zato, što ostaje kod svojih starih načela o ratu, danas zauzimati prema njemu sve to negativniji stav?

A što ćemo istom onda reći, ako promotrimo treći uvjet, što ga Suarez zahtijeva za dopustivost rata, naime pravi način ratovanja. Pravi način ratovanja zahtijeva prema Suarezu nešto prije samoga rata, nešto za rata, a nešto poslije njega. Prije rata traži se, da se pokuša mirno izgladiti spor, mirna nagodba. Ako se to ne pokuša tako, da bude sigurno, e je rat još jedini način rješenja, a pogotovu, ako protivna stranka ponudi zadovoljštinu, pa se ta ne prihvati, rat je neopravdan i nepravedan. Za vrijeme rata od početka do konačne pobjede slobodno je, veli Suarez, uzrokovati neprijatelju svaku štetu, koja se čini potrebnom bilo kao zadovoljština bilo za pobjedu, samo ako ta šteta ne znači očitu nepravdu, koja se nanosi nevinima, te je prema tome u sebi zla. Poslije rata smije pobjednik nanijeti pobijedenoj stranci onoliko štete, koliko je potrebno za vlastitu ošteću, zadovoljštinu i kaznu nepravde.²⁷ U potanjoj izvedbi tih točaka za nas je zanimljivo osobito ono, što Suarez govori o ubijanju nedužnih. On veli: »Velim šesto: nevini se ni u kojem slučaju ne smiju ubijati, pa makar se bez toga činilo, da država nije dovoljno kažnjena.« I motivira taj odgovor time, što je ubiti nevine u sebi zlo. Ako je za kaznu pobijedene i krive države odnosno naroda potrebno, mogu se zaplijeniti stvari i imetak njezinih građana odnosno njegovih članova, koji nisu rata skrivili, jer kao članovi cjeline učestvuju s njome u dobru i zlu, ali život je ljudski Božje vlasništvo, a ne ljudsko, i stoga se smije direktno oduzeti samo onomu, koji je sam kriv i takovu kaznu zaslužio.²⁸ Indirektno smije stradati i život nevinih, kad to traži pobjeda, a nije moguće razlikovati ili odijeliti nevine od bojovnika, kao na pr. kad se zapali tvrđava, kad se vojnici zavlače među privatnike: žene, djecu i starce i sl.

Pogledamo li sad, kako se vodi moderni rat, tad nam je i opet jasno, da će katolički moral imati za nj ponajčešće tek osudu. Jer prije samoga rata ima i te koliko prilike drugim načinom izgladiti sporove, za rata tehnika upravo direktno ide za tim, da ništi i ubija nevino: djecu, starce, žene — sve bez razlike (na pr. zračni i plinski napadaji!), a poslije rata slijedi propast kako pobijednika tako i pobjednika. Danas se mirne duše može reći poslije svakoga rata ne samo: vae victis!, nego i vae victoribus! Tko

²⁶ Ducattillon, op. cit., str. 174, 5. bilješka.

²⁷ Suarez, op. cit., sect. 7., str. 752 - 759.

²⁸ Ibid., str. 755 - 756.

dakle ne će dati pravo Ducattillonu, kad piše: »Današnji rat uvlači u zlo cijele narode, a ne samo dvije vojske, koje se tim bave; tehnika oružanja učinila je rat upravo nečuveno okrutnim i razornim« i t. d. tako, da taj sve više i više »nosi sa sobom tako veliku propast materijalnu, duševnu, pojedinačku, obiteljsku, socijalnu i čak vjersku te postaje tolikom svjetskom nesrećom, da prestaje biti sredstvom, koje odgovara cilju, za kojim se ide«, pa bio on ne znam kako opravdan. »Pobjednik budućega rata, veli Romier, bit će onaj, tko ne bude išao u rat.« — »Nije li onda ludo htjeti popraviti jedno zlo (nepravdu) još većom nesrećom?«²⁹

Možemo pače s kardinalom Faulhaberom govoriti gotovo, da se nalazimo »na putu k novom ratnom moralu«. Ne kao da moral mora mijenjati svoja načela, nego ih mora primjenjivati računajući s novim prilikama. Govor kardinalov vrlo je značajan, lijepo skuplja u jedno ono, što smo dosele izveli. Kardinal kaže:

»Živimo na vremenskoj prekretnici, pa će i u pitanju »rat ili mir« kao u drugim pitanjima duhovi promijeniti svoje gledište. Javno mnijenje mora drugim putem, iako to ne će ići bez otpora. Vojnom razoružanju mora moralno razoružanje pripremiti put. Nimbus uniforme i vojničke parade blijedi. Stare ratne pjesme mogu mirno putovati k starom željezu po ratnim muzejima. Junaštvo na oružju nije jedini način heroizma. Čak će i teološka nauka o čudoređu govoriti novim jezikom o ratu. Ostatak će vjerna svojim starim načelima, ali će voditi računa o novim činjenicama, kad se bude pitalo, da li je rat dopustiv.

Osobito su tri činjenice, koje traže novi ratni moral. Prva je prije navještaja rata, druga za rata, a treća poslije novovjekog rata.

Prva je činjenica prije rata. Novovjeka prometna tehnika omogućuje ljudima, da se za 24 sata telefonski ili radijem ili aeroplanom obrate na mirovnu komisiju Lige Naroda ili na međunarodno sudište, da se sukob dvaju naroda riješi mirnim putem, prije negoli se krvavo obračunava. Novovjeka tehnika postala je dakle sredstvom mira, kakova prošla vremena nisu poznavala . . .

Druga činjenica dolazi u obzir za rata. Novovjeka ratna tehnika zauzela je takove oblike osobito u plinskom, zračnom i podmorskom ratu, da to više nije ni ljudski, a kamoli kršćanski. Novi ratni strojevi pretvaraju cijele zemlje za par sati u ratne poljane, cijele gradove u ruševine i ubijaju svaki život počevši od dojenčeta u zipki do bolesnika na operacijskom stolu . . .

Treća činjenica dolazi poslije rata. Posljedice novovjekoga rata tako su strašne, da nisu više ni u kojem omjeru prema narodnom dobru, što ga treba ratom braniti ili postići. Sami to doživljavamo kod kuće: gospodarska nevolja da pogineš, porezi da svisneš, duševna pokidanost da očajaš. K tomu dolazi, da dandas od gospodarske propasti pobijedenoga trpi i pobjednik, i da vojnički poraz jednoga naroda uzrokuje gospodarsku propast kako pobijedenoga tako i pobjednika . . .

²⁹ Ducattillon, op. cit., str. 206.

Iz te činjenice izvodi novi ratni moral ovaj zakon:

Uvjeti za dopušteni rat puno su danas rjeđe ispunjeni negoli nekoć . . . Dakle valja djelo razoružanja da svi podupiru iskreno i s voljom.³⁰

Skupimo li dakle još jednom sve, što smo rekli o načelnom stavu katoličkog morala prema ratu, tad možemo s Arregui-jem kazati ovako: »Rat, pa i navalni, sam po sebi može biti dopušten, jer može biti sredstvo potrebno za obranu i čuvanje vlastitih prava . . . Da rat bude pravedan i dopušten, traži se: 1. zakonita t. j. najviša politička vlast. 2. Opravdan razlog i to, ako se radi o obrambenom ratu, da barem nije sigurno učinjena nepravda s vlastite strane; ako se radi o navalnom za suzbijanje nepravde ili slično, mora biti sigurno, da je zločinstvo zaslužilo toliku kaznu . . . 3. da je rat j e d i n o s r e d s t v o, stoga se prije rata mora tražiti zadovoljština, i, ako je ponude, mora se prihvatiti. 4. da se pazi na način ratovanja prema međunarodnim propisima. 5. da se ne vodi dulje, nego je potrebno . . . , te da pobjednik bude pravednim sucem, kad nameće mirovne uvjete.«

»Da rat ne bude protiv kršćanske ljubavi, traži se: 1. u obrambenom ratu da ima barem neka nada u pobjedu ili primjereni pošten cilj; u navalnom solidna vjerojatnost, pače sigurnost za pobjedu, ako samo ona može da odšteti za zla, koja će rat donijeti; 2. da se ne mora opravdano računati s mnogo većim zlima, negoli su dobra dobivena pobjedom; 3. da nema veće štete za pravu vjeru.³¹

Tom teorijskom stanovištu odgovarala je uvijek i crkvena praksa, pa bi bilo veoma zanimljivo i to potanje promotriti. Ali to već ne ide u okvir ovoga članka, osim ukoliko nam je potrebno, da odgovorimo na iznesene poteškoće. Na te sad možemo i moramo kratko odgovoriti.

III. Što dakle valja odgovoriti na iznesene prigovore?

Crkva ne osuđuje rata i tako dolazi u sukob s Kristovom naukom o miroljubivosti i ljubavi! Tako je glasio naš prvi prigovor. — Nakon svega, što smo dosele izveli, držimo, da nije teško odgovoriti na taj prigovor. Crkva uistinu ne zabacuje rata tako, da on ne bi bio slobodan i u krajnjem slučaju. Ali baš na osnovu

³⁰ *Zeitrufe Gottesrufe*, Herder — Freiburg 1932., str. 113. - 115. vrlo je zanimljiva primjedba na početku toga govora. Iz nje saznajemo, da je kardinal govor držao kod službe Božje za svjetski mir u bazilici sv. Bonifacija u Münchenu dne 7. II. 1932. Govor je bio neobično često pretiskan također po sjevernonjemačkim i stranim novinama. *Osservatore Romano* od 18. II. 1932. primjećuje, da nekadašnji vojni vikar ima sigurno pravo govoriti o tom pitanju. Zastupnici stare vojske uperili su veliki top na jednu malu rečenicu te se nisu »žalili« na temu ili na svrhu govora ili na koju od glavnih misli njegovih, nego na sporednu rečenicu o starim ratnim pjesmama.

³¹ Op. cit., str. 145 - 146.

Kristova zakona stavlja takove uvjete za pravedan i dopušten rat, da bi on uistinu bio prava rijetkost, kad bi se ti uvjeti držali. — Ali, reći će tkogod, zašto onda Crkva ne zabaci rat uopće; to bi bilo puno jednostavnije i praktički sigurnije, a i samoj bi se Crkvi manje prigovaralo. — Istina je, to bi bilo puno jednostavnije, kao što je jednostavnije reći, da je sve samo materija, a da nema duha, da je sve relativno, a da nema ništa apsolutno, da se uopće ne smije jesti meso, a ne da se sad smije, sad opet ne smije i sl. Sve je to jednostavnije, ali ne odgovara istini, pače i apsurdno je. A kad se radi o istini, tad je Crkvi svejedno, hoće li joj prigovarati ili ne; ona je spremna sve radije pretrpjeti, zamjeriti se i kratkovidnom militarizmu i pretjeranom pacifizmu, negoli se ogriješiti o istinu jer zna, da nikada ne može istina škoditi ljudima, koliko neistina, i da je Bog istina, pa se onaj, koji se protivi istini, protivi Bogu. Zna Crkva, da bi proglasiti rat u sebi zlim, u svakom slučaju nedopuštenim značilo izjednačivati pravo sa silom i bezakonje sa zakonom. Jer uvijek će se, nažalost, naći kako pojedinaca tako i pojedinih naroda i država, kojima ne će imponirati ni najsvetije pravo, dok ih sila ne nauči pameti, kojima ne puca pred očima, dok ne dobiju šakom po glavi. Ako dakle u takovu slučaju ostaje zlo silu staviti u službu pravde i pravice, tad se mogu nekažnjeno i to po Božjoj volji gaziti i najsvetija prava!

Već tim samim pokazuje nam zdrav razum, da se Kristove riječi: »Djeni mač svoj u korice!« te »ja vam kažem, da se ne opirete zlu. Nego ako te tko udari po tvom desnom obrazu, pruži mu i drugi« nemaju tako tumačiti, kako to tumače protivnici katoličke nauke. Jer baš za Petra, kojemu je rečeno »Djeni mač svoj u korice«, čitamo u sv. Pismu da je prvi primio jednoga rimskog časnika u Crkvu i krstio, a da nije tražio, te napusti vojnički stalež.³² Prvo kršćansko doba, koje je sigurno i vremenom, a još više svojim mentalitetom bilo puno bliže Kristu i Njegovu shvaćanju od naših kojekakovih nekvalificiranih propovjednika Kristove ljubavi, nije, kako pokazuje Yves de la Brière u svojoj magistralnoj studiji,³³ nalazilo nikakove načelne opreke između vojničke službe

³² Djela Apost., pogl. 10.

³³ D'Alès, *Dictionnaire apologétique* sub voce »Paix et guerre«, st. 1259. Pri tom se upire na rezultate istraživanja prvorazrednih stručnjaka kao Vancandarda, Batiffola, Vanderpola. Konstatira, da su protiv služenja u vojsci grmjeli tek Tertulijan, Laktancije i donekle Origen. Tertulijan, koji je izopćen iz Crkve kao heretik, Origen, kojega su razne nauke osuđene na općim crkvenim saborima, i Laktancije, koji je poznat kao »canens extra chorum«! To su dakle svjedoci, koji u našoj stvari po prilici jednako kompetentno svjedoče za crkveni nauk, kao danas starokatolici za papin primat!

Isti Yves de la Brière u »Etudes« od 20. III. o. g. ispravlja pod naslovom »Si le christianisme reprouve universellement la guerre?« izvode A. Bayeta, koji nanoseći nasilje povijesti pokušava slično kao i neki zastupnici lože kod nas konstruirati »dva morala« u katoličkoj Crkvi s obzirom na rat.

i kršćanstva. Crkva ima među svojim svecima i osobe iz vojničkog staleža. Uostalom već je sv. Augustin primijetio, kako smo već gore jednom sa sv. Tomom spomenuli, da je u Evanđelju sv. Ivan Krstitelj, kojega Isus zove svojim anđelom i najvećim od rođenih od žene, rekao vojnicima, kad su ga skrušeno pitali, što da čine, te se spasu, samo: »Nikoga ne varajte . . . , i budite zadovoljni sa svojom plaćom«, a nije tražio, da odlože oružje i napuste vojevanje. Isto je tako već Augustin opazio, da Kristove riječi: »Ako te tko udari po tvom desnom obrazu, pruži mu i drugi«, nipošto ne znače, da se ne smije suzbiti ni jedna nepravda. Ta baš sam Krist, čije su to riječi, nije na sudu pred Anom pružio onomu slugi, koji ga je udario po jednom obrazu, i drugi, nego mu rekao: »Ako sam rekao zlo, dokaži, da je zlo; akoli pravo, zašto me biješ?« Ili misle li možda kojekakovi branitelji Kristova zakona braniti ga i od samoga Krista? Ali onda neka to otvoreno kažu, pa će bar ljudi znati, s kim imaju posla! . . .

Što se tiče prigovora, da Crkva ne osuđuje modernih ratnih zuluma i metoda, to smo jasno pokazali, kako baš načela katoličkoga morala najoštrije te metode osuđuju. Ako bi dakle koji moralista protivno tvrdio, tad bi bio u očitom protuslovlju s crkvenom naukom, pa se Crkvi ne bi mogla imputirati njegova kriva doktrina. A što se tiče napose kapucina Heriberta Jonea, to se svatko, tko samo hoće, može na svoje oči uvjeriti, da se potpuno slaže u svojoj knjizi s načelima morala, što smo ih ovdje izložili. Riječi »omašno delo«, kojima »Socijalna Misao« označuje Joneovu knjigu daju naslutiti, da pisac te kritike nije ni imao u rukama te knjižice gotovo džepnoga formata, kad je pisao svoj alarm protiv katoličkoga morala. Uostalom ne smijemo prešutjeti ni toga, da je »Socijalna Misao« bila odlukom suda, pred koji je došla ta afera, prisiljena tu klevetu javno opozvati. I to je značajno za novovjeke branitelje Kristove ljubavi izvan redova katolicizma!

Treći prigovor bio je taj, da je katolička Crkva ne samo odobravalala rat, nego i poticala na nj i vodila u nj. Dokazom za to bio bi krvavi Srednji vijek, napose Križarske vojne. Što se tiče Srednjega vijeka, to pokazuje i opet Yves de la Brière.³⁴ kako su baš u 12. i 13. vijeku, kad je papinska moć bila na vrhuncu, postignuti vrlo lijepi rezultati s obzirom na svjetski mir među kršćanskim vladarima. Posredovanje pape ili drugih crkvenih dostojanstvenika znalo je pravnim sredstvima spriječiti ili skratiti oružane sukobe; uredbe kao »pax Dei« ili kasnije »treuga Dei«, zatim pravo utočišta (azila) i sl. znale su i te kako ublažavati ratne strahote i za dulje vremena uklanjati rat među kršćanima. Istina je, svi ti uspjesi razmjerno su dosta maleni i još daleko od potpunoga ideala. Pa ipak je i to već djelovalo čak i na jednoga Auguste Comte-a tako, da je u svojem *Cours de philosophie positive* lojalno izjavio, e bi rado svakom dao »svoje ga dubo-

³⁴ D'Alès, *Dictionnaire apologétique*, »Paix et guerre«, st. 1273 sq.

koga udivljenja, kojim ga je već dugo vremena proželo cijelo njegovo filozofsko promatranje za općeniti uređaj katoličkoga sistema u Srednjem vijeku, u kojem će trebati sve to više gledati pravo političko remek-djelo ljudske mudrosti.« Ako nije bilo većega uspjeha, tad je tomu krivo ono nastojanje što više okrnjiti ugled i moć sv. Stolice i razbiti katoličko jedinstvo, koje baš nailazi na velike simpatije kod naših kritika, te onda same unutrašnje poteškoće takova poduzeća. Treba čitati stručna razglabanja o teškoćama, na koje nailaze i današnji diplomate, kad traže puta i načina, kako će prisiliti pojedine države i narode, da svoje sporove iznesu pred međunarodni forum, koji će gledati da sporove mirnim putem izgladi. Od 1. kolovoza 1917., kad je Benedikto XV. iznio prijedlog zaraćenim strankama, »da se tvorna sila oružja zamijeni s moralnom silom prava«, da se provede razoružanje, uredi međunarodni sud za rješavanje sporova te odrede »sankcije protiv države, koja ili ne bi htjela iznijeti pred taj sud međunarodna pitanja ili se ne bi htjela pokoriti njegovoj odluci«,³⁵ odonda, velim, pa do danas još se uvijek traže moralne, gospodarske i vojne sankcije, a da nije pošlo za rukom naći expediens, koji bi zadovoljavao sve potrebne zahtjeve.³⁶ A u Srednjem vijeku nisu imali ove tehnike, koja je prema riječima kardinala Faulhabera postala ili barem može i treba da postane »sredstvom mira, kakova prošla vremena nisu poznavala«!

Uostalom, ako se samo malčko zamislimo u to, gdje je zapravo zadnji izvor oružanih sukoba, bit će nam jasno, da je Crkva već samim time, što je ljude učila krotiti sebičnost i vlastite požude morala djelovati kao mironosac među ljudima. »Odakle ratovi i odakle borbe među vama?« pita sv. Jakob Apostol. »Zar ne otuda, od naslada vaših, koje vojuju u udima vašim? Želite i nemate, ubijate i zavidite i ne možete postići.«³⁷ A tko se na svijetu toliko borio za prevlast razuma prosvijećljena vjerom nad nerazumnim i životinjskim u čovjeku kao Crkva? Ona je znala u Srednjem vijeku onim ratnicima na vrlo pobudan način uliti svijest odgovornosti za upotrebljavanje mača i oružja prema onoj sv. Pavla: »Ako li zlo činiš, boj se, jer uzalud ne nosi (sluga Božji) mača, jer je sluga Božji, osvetnik na srdžbu onomu, koji zlo čini.«³⁸ Ona im je neprestano dozivala u pamet, da oružje mora biti sasvim u službi pravde, braniti udovice i sirote od nasilja čuvati sveta mjesta, ta utočišta nesrećnicima. A u naše dane neprestano potiče i odgaja za »moralno razoružanje«, što ga de Munnyck definira kao »stanje pojedinačke i kolektivne duše, koje ide za tim, da zamijeni silu

³⁵ Vidi *Acta Apostolicae Sedis* 1917., str. 418.

³⁶ O licu i naličju, prednostima i poteškoćama pojedinih međunarodnih sankcija, koje bi došle u obzir vrlo poučno raspravlja Yves de la Brière l. c., st. 1285. sqq.

³⁷ Jak. 4, 1. 2.

³⁸ Rim. 13, 4.

razumnim sredstvima, kad treba dati pravu svoje mjesto.«³⁹ Treba samo čitati u *Acta apostolicae sedis* alokuciju Pija X. uoči svjetskoga rata u konzistoriju od 25. V. 1914.⁴⁰ ili njegovu okružnicu od 2. VIII.⁴¹ iste godine, kojom pozivlje na zajedničku molitvu za mir; ekshortaciju Benedikta XV. »Allorchè fummo chiamati« od 28. VII. 1915.⁴² upravljenu zaraćenim strankama i njihovim vladarima, historijsku njegovu poruku istima od 1. VIII. 1917.,⁴³ okružnicu »Pacem Dei« od 23. V. 1920.,⁴⁴ listove Pija XI. od 7. IV. i 29. IV. 1922.⁴⁵ povodom mirovnih konferencija u Gunui ili božićnu alokuciju od g. 1930.⁴⁶ Iz svega toga neka je ovdje dosta navesti samo ove riječi Benedikta XV.: »Ravnoteža u svijetu te srećan i siguran mir naroda mnogo više počiva na međusobnoj su-sretljivosti i na poštivanju tuđih prava i tuđeđa dostojanstva, nego li na mnoštvu vojnika i strahovitom pasu tvrđava«⁴⁷ te riječi Pija XI.: »Ne smije se zaboraviti, da najbolje jamstvo mira nije šuma bajoneta, nego međusobno povjerenje i prijateljstvo.«⁴⁸

Ali što je s Križarskim vojnama? Objektivna povijest pokazuje, da su križarske vojne doduše djelo papinstva, ali ujedno i to, da su bili ispunjeni svi uvjeti potrebni za dopušteni rat. Te su vojne ujedno dokaz dalekovidnosti sv. Stolice, koja je vidjela, kakova pogibao prijeti civiliziranoj kršćanskoj Evropi od fanatiziranih osmanlijskih plemena, a ujedno su te vojne spriječile dosta bratskih sukoba, do kojih bi feudalna podijeljenost i uskogrudnost dovela među samim kršćanskim vladarima.⁴⁹

Preostaje nam još da odgovorimo na zadnja dva prigovora, naime blagoslivanje oružja i promjena crkvene moralne nauke, koja se ne smije mijenjati. Što se ovoga drugoga tiče, nakon svega dosele izvedena nije potrebno posebno se još na to osvrtni. Tokom cijelog članka pokazalo se, da su načela ostala ista, samo promijenjene prilike dovode njihovu primjenu do malko drugačijeg rezultata. Ako Crkva brani potpunu nerazrješivost ženidbe, ali međutim jedan od ženidbenih drugova umre, pa drugome dopusti sklopiti novi brak, onda to ne znači napustiti nerazrješivost, nego povući konzekvencije iz nastale promjene. Tako je i s ratom.

³⁹ Le désarmement moral et la pensée chrétienne, Spes — Paris 1933., str. 65. Uopće je cijeli taj izvještaj o 4. katoličkom međunarodnom tjednu u Ženevi, kojemu je temom bilo razoružanje, sjajnim svjedokom za to, koliku snagu ima katolička misao, da smiri duhove i stvara uvjete za što trajniji svjetski mir.

⁴⁰ *Acta Ap. Sedis* 1914., str. 252. sqq.

⁴¹ *Ibidem*, str. 373.

⁴² *Ibidem* 1915., str. 365. sqq.

⁴³ *Ibidem* 1917., str. 417 sqq.

⁴⁴ *Ibidem* 1920., str. 209. sqq.

⁴⁵ *Ibidem* 1922., str. 217. sq.; 265. sqq.

⁴⁶ *Ibidem*, str. 529. sqq.

⁴⁷ *Ibidem* 1915., str. 367 - 368.

⁴⁸ *Ibidem* 1922., str. 218.

⁴⁹ Vidi o tom Bréhier »Croisades« u *Dictionnaire apologetique* str. 819 sqq.

Što se tiče blagoslova oružja, nije nam teško na to pitanje odgovoriti poslije savjesnog istraživanja i temeljite studije o našem predmetu, što ju je objelodanio prije tri godine međutim već pokojni dr. Kopler u »Linzer Quartalschrift-u«.⁵⁰ Je li Crkva blagoslivala oružje ili nije, to je pitanje činjenice, koje se može ustanoviti tek iskazima vjerodostojnih svjedoka, ako se radi o sadašnjosti, ili vjerodostojnih povijesnih isprava, ako se radi o prošlosti. Dr. Kopler se dao na taj težak i mučan posao, ali mu je zato i djelo bilo okrunjeno zaslužnim uspjehom. Pretražujući stare obrednike, u kojima su obrasci crkvenih blagoslova, a bez kojih obrazaca nema valjanoga crkvenog blagoslova, nije mogao naći ni jednoga obrasca, iz kojega bi slijedilo, da je Crkva blagoslivljala oružje tako, da bi ono postao nekom blagoslovinom kaošto je na pr. crkveno posude ili blagoslovena voda, so i sl. Tek od 11. vijeka pa dok traje srednjevječno vitezstvo ima obrazaca za blagoslov viteškoga mača, katkad i koplja i štita. A što je značio taj blagoslov, najbolje se vidi iz popratnih molitava, od kojih evo samo jedan primjer. U »benedictio novi militis« moli Crkva, da Bog blagoslovi mač, što će ga predati vitez, »da mogne biti branitelj crkava, udovica, sirota i svih Božjih službenika protiv obijesti nezabožaca i krivovjernih te na strah i trepet onima, koji mu spremaju zasjede.« Nije li takav obred bio neprestanim mementom za svojega nosioca, da se s oružjem ne igra i ne čini bezakonia, nego ga upotrebljava onako, kako Bog zapovijeda, da se ne bi i na njemu ispunila ona: »Tko se mača laća, od mača će i poginuti«?

Što se tiče svjetskoga rata, poslije kojega se iznosile tolike tužbe na blagoslov oružja, dr. se Kopler jednostavno obratio na vojno svećenstvo sviju država, koje su aktivno sudjelovale u ratu, odnosno njihove crkvene poglavare s upitom, da li je ikada bilo naloženo ili odobreno, da se blagoslovi oružje bilo koje ruke (topovi, strojne puške, granate i sl.), pa je dobio od svih negativan odgovor. Odgovore je i objelodanio u originalu latinskom, njemačkom, francuskom, talijanskom, engleskom s potpunim potpisima! — Ali nisu li možda pojedini svećenici na svoju ruku obavljali takav blagoslov? Dr. Kopler uza sve istraživanje nije mogao utvrditi ni jednoga slučaja. A uostalom sve kad bi koji na svoju ruku to i učinio, za to se ne bi mogla kriviti Crkva, kaošto ni zato, ako se koji od njezinih službenika ili vjernih odaje piću, jer ga ona tome nije učila niti toga odobrava. — Kako je dakle mogla nastati tako raširena krilatica o blagoslovu oružja? Dr. Kopler veli, da mu se više puta dogodilo kod točnijega ispitivanja »očevidaca« takovih »blagoslova«, da se ustanovilo, da je blagoslov obavljen nad vojnicima u potpunoj ratnoj opremi. Na primjedbu, da je to blagoslov vojnika, da ih Bog očuva u tako teškim prilikama od zla, a ne oružja, glasio bi odgovor: Nije, nego blagoslov oružja, jer smo

⁵⁰ Linzer Quartalschrift 1932., br. 1. i 2. (str. 21. sq.; 246 sqq).

bili u oružju! Kad stvar ne bi bila tako sudbonosna, bila bi upravo smiješna, jer bi po toj logici bilo blagoslovljeno i odijelo i cipele i rublje, pa bi, da bude sam čovjek, a ne njegovo ruho blagoslovljeno, morao primiti blagoslov onako, kako ga je majka rodila . . . Tako je eto s tim famoznim »blagoslovom oružja«!⁵¹

Međunarodna atmosfera prilično je nabijena električitetom. Na obzorju svaki čas kresne po koja iskra i sklizne po koja munja. Svijet u strahu čeka, gdje li će buknuti požar . . . Nama katolicima na čelu je vođa, kojemu je geslo: »Pax Christi in regno Christi — Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu!« Mi smo sljedbenici Onoga, nad čijom se kolijevkom razlijebao nebeski glas: »Mir ljudima dobre volje!«, Onoga, s čijih su usana odjeknule božanske riječi: »Blaženi mirotvorci, jer će se sinovi Božji zvati!« Naša je dakle dužnost prije negoli ičija usvojiti devizu »Pax Christi in regno Christi — Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu!« Svaki pojedinac i svaki narod, koji se kupi oko Kristova namjesnika i njegove devize mira, bit će vrijedan da čuje iz ustiju Onoga, što ravna udesom kako pojedinaca tako i cijelih naroda uskrsni pozdrav: »Pax vobis . . . Nolite timere . . . Ego sum! — Mir vama . . . Ne bojte se . . . Ja sam!«

K. Grimm D. I.

---

⁵¹ Opširnije o pojedinim slučajevima vidi navedeni članak Koplerov.